

6. Сільське господарство України 2015. Стат. зб.; [за ред. Ю. М. Остапчука]. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”. – 2016. – 370 с.
7. Стан тваринництва в Україні у 2015 році. Стат. бюл. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Статистичний збірник: Тваринництво України за 2015 рік; [за ред. Н. С. Власенко; відп. за вип. О. М. Прокопенко]. – К., 2016. – 212 с. — (Держстат України).
9. Схвалено проект Стратегії розвитку аграрного сектору економіки до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
10. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України : моногр. / [М. В. Гладій, П. Т. Саблук, Н. Г. Копитець та ін.]; за ред. М. В. Гладія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 354 с.
11. Франчук В.І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки [Текст] : моногр. / В. І. Франчук ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2010. – 440 с.
12. Economic security of the Czech Republic / Sudan O.L. / Investment Management and Financial Innovations / www.eduknigi.com.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2017 р.

Фахове рецензування – 18.05.2017 р.

*

УДК 631.115 (1.6.7)

*В.К. ЗБАРСЬКИЙ, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри
Ю.Ю. АЛЕКСЄЄВА, аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Особливості трансформації сільських домогосподарств у сімейні фермерські господарства

Постановка проблеми. На відміну від особистого селянського господарства фермерське господарство – це форма підприємницької діяльності громадян зі створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою й реалізацією з метою одержання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства відповідно до закону. Отже, принциповими відмінними ознаками між ними є: статус юридичної особи, підприємницька діяльність, товарний характер та кінцевий результат – прибуток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку різних форм господарювання в сільському господарстві займалися відомі вітчизняні й зарубіжні

вчені, серед яких відзначимо А. Богданова [1], В.К. Збарського [4; 5], М.М. Кропивка [3], М.Й. Маліка [2], І.В. Прокопу [12], П.Т. Саблука [11], О.М. Шпичака [6], М.Г. Шульського [7], О.В. Чаянова [13], А.Н. Енгельгардта [10] та багатьох інших.

Однак на нинішній час ще не розв'язано низку проблем, що стосуються удосконалення економічного механізму розвитку різних форм господарювання в сільському господарстві. Зокрема, не визначено оптимальні розміри сільськогосподарських підприємств, здатних до ефективного господарювання в умовах ринкового середовища, пріоритетні напрями ринкових перетворень у сільському господарстві й перспективи розвитку кооперативної та акціонерної форм господарювання тощо.

Мета статті – уточнити сутність поняття «сімейна ферма», обґрунтувати необхідність трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства.

* Науковий керівник – В.К. Збарський, доктор економічних наук, професор.

© В.К. Збарський, Ю.Ю.Алексєєва, 2017

Оприлюднити результати проведеного дослідження на матеріалах фермерських господарств України.

Виклад основних результатів дослідження. За допомогою абстрактно-логічного методу, зокрема прийомів аналогії й порівняння, індукції та дедукції, проаналізовано теоретичні надбання вчених економістів-аграрників, присвячені становленню й розвитку сімейних ферм в Україні. Для поглибленого дослідження особливостей нинішнього розвитку малих форм господарювання в сільських поселеннях використовували методи теоретичного узагальнення та монографічний.

Нині в Україні триває пошук стійких систем ведення сільського господарства, які можуть задовольнити світові потреби в продовольстві у майбутньому. І ніщо не стоїть так близько до парадигми сталого виробництва продовольства, як сімейні фермерські господарства [3].

З урахуванням цього, керівництво ООН і FAO звернулося до урядів усіх країн із проханням збільшити підтримку таких господарств. Із метою підкреслення важливої ролі малого бізнесу на селі, зокрема сімейних

фермерських господарств, у розв'язанні продовольчої проблеми й забезпеченні сталого розвитку територіальних громад, ООН проголосила 2014 рік роком сімейних фермерських господарств [3].

Передбачається поставити такі господарства в центр сільськогосподарської, екологічної та соціальної політики держав, виявивши прогалини і визначивши нові можливості, сприяти просуванню по шляху більш рівноправного й збалансованого розвитку. Міжнародний рік сімейних фермерських господарств сприяв широкій дискусії та співпраці на національному, регіональному і глобальному рівнях з метою розширення розуміння й усвідомлення труднощів, з якими стикаються дрібні фермери, а також визначення ефективних способів сприяння сімейним фермерським господарствам [4].

Для України це питання теж дуже важливе, адже стосується величезної категорії виробників сільськогосподарської продукції. Йдеться про 5,2 млн господарств, які позиціонуються переважно як особисті селянські. Це, як кажуть закордонні експерти, справжній «український феномен» (табл. 1).

1. Характеристика домогосподарств населення сільської місцевості України*

Показник	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість домогосподарств, тис.	5262,3	5248,1	5216,1	5193,7	5173,0	4948,7
з них:						
утримують худобу і птицю, %	77,1	77,9	76,3	75,6	76,7	76,3
мають земельні ділянки, %	98,2	98,2	98,0	97,7	98,0	97,7
те ж, тис. господарств	5166,4	5153,2	5113,5	5074,9	5076,7	4834,6
Площа земельних угідь – усього, тис. га	14806,9	14130,1	14905,8	13646,4	13444,6	12163,9
те ж, на одне домогосподарство, сотих гектара	286,6	274,2	291,5	268,9	265,3	251,6
Кількість домогосподарств з площею угідь понад 5,0 га, тис. од.	170,5	170,0	179,0	182,7	187,8	183,7
у т.ч. з площею більше 10 га	67,2	67,0	66,7	71,2	76,3	67,7
Напрямок використання земельних угідь домогосподарством у середньому, %: вирощування продукції лише для власних потреб	13,9	13,9	13,2	14,6	14,4	16,3
для власних потреб і на продаж;	13,3	13,8	15,2	12,9	11,7	11,5
здається в оренду;	71,1	71,3	70,5	71,4	73,0	71,3
лише почали освоювати	1,7	1,00	1,1	1,1	0,9	0,9

*Джерело: <https://ukrstat.org/uk/operativ...>

Міжнародний рік сімейних фермерських господарств мав на меті сприяти визнанню значущості сімейних і дрібних фермерських господарств за рахунок залучення уваги сві-

тової громадськості до їх важливої ролі в зниженні масштабів голоду та злиднів, підвищенні рівня продовольчої безпеки, харчування й добробуту населення, раціонально-

му використанні природних ресурсів, охороні навколишнього середовища та досягненні стійкого розвитку, зокрема сільських районів [3].

Слід зазначити, що визначення суті сімейної ферми як у зарубіжній, так і вітчизняній літературі різнопланове. Деякі вчені-економісти під терміном “сімейна ферма” розуміють лише ферми, на яких працюють тільки члени сім’ї. Більш загальним та, на наш погляд, прийнятним є визначення ферми як виробництва, яким керує фермерська сім’я, навіть за умови, що на ньому працюють наймані робітники [4, с. 25]. У більшості західноєвропейських країн переважають малі (дрібні) сімейні ферми, хоча на їхню частку припадає відносно невеликий відсоток від загального обсягу виробництва. З іншого боку, існують великі сімейні ферми, які можна класифікувати: за земельними площами; за чисельністю зайнятих; за розміром бізнесу; за формами господарювання. Так, у США індивідуальна або сімейна ферма є господарством, яким керує сім’я. Існує дуже чітке правове поняття, яке дає визначення фермерського господарства. Тільки ферми, які мають дохід не менший 1000 дол. на рік, у США належать до цієї категорії [9, с. 34]. Таких ферм у 1997 році тут було 1643 тис. (86% усієї їх кількості). У середньому на таке господарство припадає 74 га сільськогосподарських угідь і 52 га ріллі. Основні роботи виконує сім’я. На п’ять ферм припадає один постійний найманий робітник. Річний виторг від реалізації сільгосппродукції становить 62 тис. дол. [9, с. 53].

Вся історія США у сфері аграрного сектору пов’язана з фермерством. В ідеалі родинні ферми мають виробляти таку кількість сільськогосподарської продукції, яка б вартістю ототожнювала основну частину сукупного продукту. Нині сімейна ферма в США є не лише економічною, а й соціальною опорою суспільства [9, с. 34]. Крім того, фермерство тут, як і в більшості інших зарубіжних країн, є справою високопрестижною. Люди цінують можливість поєднувати всі умови міського життя з перевагами сільської місцевості. Фермери є носіями важливих національних традицій. Будучи одночасно приватним власником та виробни-

ком, фермер має можливість варіантності поведінки щодо використання доходів, розв’язання всіх проблем господарства. Його успіху сприяє забезпечена законом доступність державних кредитів за вигідних умов [9, с. 35].

Найбільша кількість невеликих ферм знаходиться в країнах Південної Європи. У Великобританії, де ферми є найбільшими за площами, тільки 13% із них мають площі до 5 га, тоді як 59% – більше 20 га [3, с. 23]. У Німеччині сімейне господарство – одноосібне, ним керує одна людина [3, с. 93]. Крім того, у цій країні поділяють селянські господарства на дві групи: з основною й додатковою зайнятістю; перші забезпечують зайнятість не менше 0,75 середньорічного робітника і більше як 50% усіх доходів сім’ї. Селянські господарства, по відношенню до яких ці умови не виконуються, вважаються господарствами з додатковою зайнятістю, тобто є такими самими підсобними господарствами. Багато сімей використовують селянські господарства як додатковий вид доходу, тим самим поліпшують свій матеріальний стан [3, с. 63].

Ще одним позитивним моментом формування нової організаційної структури аграрного сектору є досвід східних земель Німеччини. На першому етапі перетворень аграрна структура земель почала швидко змінюватися. Вже в 1996 році більше ніж в 1,7 раза зросла кількість селянських господарств та в 2,5 раза – їхніх об’єднань. Частка перших і других у землекористуванні східних земель зросла понад 1,6 раза й досягла майже 44%. Фундаторами нових селянських господарств та їхніх об’єднань стали вихідці з господарських товариств і виробничих кооперативів, у результаті чого розміри останніх структур за площею сільськогосподарських угідь зменшилися – відповідно на 26 і 11% [8, с. 27].

У США й Німеччині, наприклад, сімейні господарства представлені в усіх групах ферм, у тому числі найбільших. Слід зазначити, що сімейне господарство за західними зразками не означає, що воно дрібне та приречене на розорення. З іншого боку, не можна ототожнювати великі ферми США тільки з корпораціями або аграрними підприєм-

ствами, як це роблять багато авторів публікацій із проблем фермерства [9, с. 32].

Дотримуємося тієї позиції, що з організаційного погляду фермерські господарства можуть бути створені на різноманітній базі. В їх основі можуть бути особисті селянські господарства, земельні ділянки, одержані в результаті реструктуризації колективних сільськогосподарських підприємств, орендовані землі. На однакових підставах фер-

мерське господарство можна організувати за рахунок земель запасу, на вільній території, де будуються житловий будинок і виробничі об'єкти, спеціально призначені для самостійної підприємницької діяльності в аграрній сфері сільського поселення.

Переважна кількість фермерських господарств України має в своєму розпорядженні не більше 50 га (61,6%) сільськогосподарських угідь (табл. 2).

2. Групування фермерських господарств України за розмірами земельних угідь

Розмір ферм, га	На 01.07.1994 р.		На 01.07.2000 р.		На 01.07.2015 р.	
	кількість	у % до підсумку	кількість	у % до підсумку	кількість	у % до підсумку
До 10	10598	34,8	10850	28,3	5275	20,3
10,1 – 50	15932	52,4	20203	52,5	10732	41,3
50,1 – 100	839	2,8	4010	10,4	2806	10,8
100,1 – 500	31	0,1	2135	5,6	2988	11,5
500,1 – 1000	–	–	590	1,5	676	2,6
Понад 1000	–	–	2	–	52	0,2
Усього	27400	90,1	38428	97,6	25985	86,7

*Джерело: Статистичний збірник “Сільське господарств України” за відповідні роки.

Суб'єктивні передумови створення й роботи фермерських господарств, причини соціально-психологічного плану полягають у тому, що серед українських селян немало таких, які володіють господарською обдарованістю, їм незатишно у великих групах працівників, важко виконувати волю та накази керівників. Цьому не доводиться дивуватися, в ході дослідження ми неодноразово спостерігали як у селян, які виконують рядову роботу, зріс освітній рівень, нагромадився професійний досвід, і це робить їх незалежнішими, здатнішими самостійно виконувати комплекс сільськогосподарських робіт або надавати виробничі та побутові послуги.

Така людина внутрішньо давно готова до того, щоб стати одночасно й управлінцем, і працівником. Таким чином, соціальний та економічний стан селянина, який вирішив стати фермером, визначається не вольовими рішеннями інших людей, а його власною працею, умінням бути господарем, над яким панує тільки одна влада – влада землі.

Визначний учений у галузі агрономічної хімії й відомий господар–практик О.М. Енгельгардт писав: “Звертаючись до деталей, скажу тільки, що у нас взагалі надто велике значення надають вдосконаленням

машинам і знаряддям, тоді як машини сама остання справа: перш за все господар, тому що від нього залежить вся система господарства, якщо система дурна, то ніякі машини не допоможуть; ... Але ні машини, ні сementальська худоба, ні працівники не зможуть поліпшити наше господарство. Його поліпшити можуть лише господарі” [10, с. 379]. Ось до таких господарів, на наш погляд, і належить фермер.

Оскільки фермерські господарства включаються до складу сільськогосподарських підприємств, то на них поширюються методичні підходи до визначення показників виробничо-фінансової діяльності (табл. 3).

Важливою умовою для досягнення цілей в галузі економічної діяльності фермерських господарств є здатність їхніх керівників до участі в різного роду кооперативних формуваннях. Саме керівник фермерського господарства повинен розуміти, що економічний зміст кооперації полягає у наданні допомоги їм (або їх) без участі підприємців-посередників, заінтересованих передусім в одержанні свого максимального прибутку. Водночас у кооперативі більша частина прибутку розподіляється серед його засновників (фермерів, ОСГ, МП тощо) [12].

3. Динаміка основних економічних показників фермерських господарств України

Показник	Рік				2015 у % до 1995
	1995	2000	2005	2015	
Кількість ФГ на кінець року, од.	34778	38428	42533	32303	92,9
Площа с.-г. угідь, тис. га	786,4	2157,6	3420,6	4343,7	552,4
у т.ч. ріллі	718,5	1994,0	3246,1	4210,0	585,9
На одне ФГ, га: с.-г. угідь	23	56	80	134,5	584,8
ріллі	21	52	76	130,3	620,5
Чисельність працюючих, осіб	64767*	71504*	131496	93704	144,7
Частка с.-г. угідь у загальній площі угідь усіх категорій, %	1,9	5,2	9,1	10,6	+8,7
Урожайність, ц/га:					
зернових	14,7	15,8	24,3	33,4	227,2
картоплі	69,5	128,9	154,2	163,2	234,8
овочів	64,2	78,2	122,8	316,3	492,7
цукрових буряків	233,8	186,3	234,6	422,3	180,6
соняшнику на зерно	9,7	10,2	7,3	20,9	215,5
Валова продукція с.-г. (у постійних цінах 2010 р.), млн грн – усього	1392,4	3125,2	8177,5	18909,3	у 13,6 р.
у т.ч.: рослинництва	1189,8	2903,3	7719,2	17565,4	у 14,8 р.
тваринництва	202,6	221,9	458,3	1343,9	у 6,8 р.
Частка у виробництві продукції всіх категорій господарств галузі, %	0,8	2,1	4,6	7,9	+7,1
Із розрахунку на одного працюючого у ФГ:					
с.-г. угідь, га	6,86	17,06	26,02	46,36	у 6,6 р.
валової продукції, грн	12140	24710	62189	20180	у 16,6

Джерело: Сільське господарство України за 2015 рік : Стат. зб. – К.: Держстат України, 2016. – С. 158–160. Власні розрахунки.

Зазначимо, що такими сферами для кооперативів може бути селекційна й племінна справа, виконання великомасштабних земельних і меліоративних робіт, використання дорогої складної техніки, переробка та збут сільськогосподарської продукції, постачання матеріально-технічними й фінансовими засобами, будівництво, страхові товариства тощо.

Широкий розвиток постачальницьких і збутових кооперативів по використанню

складних машин, племінній справі й насінництву, переробці продукції, кредитних кооперативів та інших, як вважав О.В. Чайнов, міг би здійснити в сільському господарстві справжню революцію, стати генеральним напрямом розвитку сільськогосподарського виробництва на віддалену перспективу [13].

Обсяг продажів і прибутку фермерських господарств, продуктивність праці та рентабельність їхньої діяльності наведені в таблиці 4.

4. Основні фінансові показники фермерських господарств України

(в розрахунку на одне господарство)

Показник	Роки					2015 до 2007, %
	2007	2008	2009	2010	2015	
Виручка від реалізації всього, тис. грн	121,8	162,5	199,6	288,2	468,5	384,6
у т.ч. від реалізації с.-г. продукції, тис. грн	113,4	148,4	186,9	261,1	434,2	382,9
Те ж, на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	111,8	152,9	188,4	251,4	428,9	383,6
Частка ФГ, які займалися також не-сільськогосподарськими видами діяльності, %	2,2	3,4	4,1	5,1	0,1	-2,1
Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	25,5	31,4	38,1	63,2	69,8	273,7
у т.ч.: від галузі рослинництва	24,8	28,8	36,7	62,8	67,1	270,6

Прибуток на 100 га с.-г. угідь, тис. грн	25,4	30,5	37,3	61,2	63,9	251,6
Рівень рентабельності від усієї діяльності, %	28,1	23,7	23,6	32,2	19,4	-8,7
Рівень рентабельності від с.-г. продукції, %						
з неї:	29,4	24,6	24,0	32,4	19,2	-10,2
рослинництва	34,1	27,0	26,1	35,4	20,8	-13,3
тваринництва	-4,6	6,7	3,0	1,8	2,6	x

Джерело: Розрахунки автора. Фермерські господарства, які звітувалися за формою № 50 – ст.

Причому два останніх показники важливіші, ніж площа сільськогосподарських угідь та поголів'я худоби: саме вони визначають матеріальний добробут сім'ї, окупність капітальних вкладень тощо. Щодо основних вимог і якісних характеристик власників фермерських господарств, то до них, на наш погляд, слід віднести насамперед, здоров'я, силу та звичку до роботи; мистецтво у сільськогосподарських роботах; здатність передбачати, які частини господарства можна поліпшити; вміння визначати, що суттєво й несуттєво, оцінювати, чим краще займатися в даний час і від чого слід відмовитися; знання сільськогосподарських рослин, тварин, ґрунту й погоди; самоконтроль, необхідний для виважених дій; зосередженість на роботі; вміння управляти роботою людей, співпрацювати із сусідами, віддавати та сприймати самому розпорядження й роз'яснення; звичка до систематичного виконання складеного для себе плану [7].

Отже, високий рівень професійної підготовки обов'язковий для ефективної роботи вітчизняного селянського господарства.

Висновки. Врахування різноманітних факторів, які визначають спеціалізацію і розміри фермерських господарств, високі особисті якості фермерів – запорука ефективної, дохідної та корисної для суспільства роботи селянських господарств.

Деякі економісти-аграрники й практики фермерського руху в Україні пропонують як своє бачення аграрної реформи – створення єдиної форми господарювання – сімейної ферми. З цього приводу слід підкреслити,

що для економічно розвинутих країн, де основною формою господарювання є фермерство, цей уклад формувався упродовж століть. Фермерство тут виступає одночасно і укладом життя, й формою господарювання. В українських селах укладом життя й нині залишається самотутнє село, сільський устрій, а сімейне фермерство зароджується поки що як форма господарювання на селі. У цьому криється основна проблема, тому в перехідний період реформування аграрного сектору економіки в українському селі, хочемо ми цього чи ні, будуть наявні різні форми господарювання, а уклад життя ще досить тривалий час буде сільським. Причому саме особисті селянські та сімейні фермерські господарства залишаються селоутворювальними господарськими структурами.

Без державної підтримки й одержання своєї комплексної ідентифікації у законодавстві від інших форм господарювання сімейно-самозайняте фермерство не може сформувати навколо себе необхідних інституційних механізмів – важливих елементів функціонування розвинутого ринку та соціально орієнтованої сільської економіки. Це, в свою чергу, призводить до уповільнення темпів їхнього розвитку, усталеного ставлення селян до своїх господарств як до підсобних, втрати заінтересованості середнього і молодшого поколінь сільських жителів до сімейного господарювання. Подальше звільнення та посилення зазначених явищ несе істотні загрози для сталого розвитку сільського господарства й сільської місцевості [5].

Список використаних джерел

1. Богданов А.А. Всеобщая организационная наука / А.А. Богданов. – М.: Мысль. – 1985. – С. 30–31.
2. Малік М.Й. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств / М.Й. Малік, В.М. Заяць // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – 153 с.
3. Кропивко М. М. Селянські господарства України: моногр. / М.М. Кропивко. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. – 254 с.
4. Збарський В.К. Особисті селянські господарства у формуванні продовольчої безпеки України / В.К. Збарський // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 22–27.

5. Збарський В.К. Правові основи становлення та розвитку особистих селянських господарств / В.К. Збарський // Вісн. Сумськ. НАУ. – 2011. – № 2. – С. 324–331.
6. Шпичак О.М. Реалізація продукції особистим селянським господарством – витрати, ціни, ефективність : моногр. / О.М. Шпичак, І.В. Свиноус. – К.: ННЦАЕ, 2008. – 300 с.
7. Шульський М.Г. Особисті господарства населення: стан, можливості і перспективи : моногр. / М.Г. Шульський. – Львів: «Край», 2003. – 280 с.
8. Аграрные преобразования в Восточной Германии. – М.: Наука, 1997. – С. 27–30.
9. Аграрный сектор США в конце XX века ; под. ред. д.э.н. Б.А. Чернякова. – М.: Наука, 1997. – С. 32–38.
10. Энгельгардт А.Н. Из деревни: 12 писем, 1872–1887 / А.Н. Энгельгардт. – М.: Мысль, 1987. – 636 с.
11. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні : моногр. / П.Т. Саблук. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2006. – 396 с.
12. Прокопа І.В. Господарства населення в аграрному виробництві і сільському розвитку / І.В. Прокопа, Т.В. Беркута. – К.: Ін-т екон. та прогноз. НААН України – 2011. – 240 с.
13. Чаянов А.В. Организация крестьянского хозяйства / А.В. Чаянов. – М.: Коопиздат, 1925. – 388 с.
14. Kenneth H. Cooper. Aerobics Program For Total Well-Being: Exercise, Diet, And Emotional Balance Paperback – March 1, 1985.
15. The New Census of Agriculture Tells Us About Family Farmers and Our Food System. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.farmland.org/site/c.qll5IhNVJsE/b.9147949/k.EBAC/Ag_Census.htm.
16. Zvi Lerman. Land reform and farm performance in Europe and Central Asia: a 20 year perspective. Department of Agricultural Economics and Management, The Hebrew University of Jerusalem, Israel, 19 p.
17. David Aikman & Katherine Milligan. Leadership in Social Enterprise: How to Manage Yourself and the Team. May 2014. – 56.
18. Strategia rozwoju obszarów wiejskich. Polska – Ukraina / Sikora Tomasz – Stare Pole, 2006. – P. 15.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2017 р.

Фахове рецензування: 29.05.2017 р.

*

УДК 339.137.2:639.3:339.923:061.1

*О.В. КІРЕЙЦЕВА, Л.М. СОКОЛ, кандидати економічних наук, доценти
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Екологічні аспекти сільськогосподарського виробництва

Постановка проблеми. Традиційно вважалося, що основними порушниками природної рівноваги є промисловість і транспорт, а можливий шкідливий вплив сільськогосподарства на навколишнє середовище тривалий час недооцінювався. У сучасних умовах розвитку сільськогосподарства його негативний вплив на природу в багатьох випадках стає значно серйознішим, ніж вплив інших галузей суспільного виробництва. Саме з розвитком сільськогосподарства пов'язані зростання дефіциту водних ресурсів на великих територіях нашої країни, зменшення видового різноманіття рослинного й тваринного світу, засолення, заболочування та виснаження ґрунтів, накопичення у ґрунтах, водах і культурних рос-

линах особливо стійких та небезпечних забруднювальних речовин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження екологічних аспектів сільськогосподарського виробництва, забезпечення реалізації ідей сталого розвитку сільськогосподарства висвітлювали у своїх працях українські науковці: В.І. Артиш [1], В.І. Вовк [2], Т.П. Галушкіна [3], Н.М. Головченко [5], В.О. Греков [6], О.В. Ковальова [13], В.А. Соломаха [19], О.І. Шкуратов [23] й ін.

Недостатнє зосередження на екологічних проблемах сільськогосподарського виробництва (забруднення води, землі та повітря, теплове забруднення, ГМО) в свою чергу перешкоджає повноцінному забезпеченню здорового харчування населення й продовольчої безпеки.

© О.В. Кірейцева, Л.М., Сокол, 2017